

OPIS REALIZACJI CELÓW STATUTOWYCH

Załącznik do sprawozdania z działalności Fundacji Ośrodka KARTA za 2017 rok

CELE I STRATEGIA DZIAŁANIA

Fundacja Ośrodka KARTA jest niezależną, apolityczną organizacją pożytku publicznego, nie reprezentującą żadnej formacji światopoglądowej, religijnej czy kulturowej. Celem Fundacji jest upowszechnianie wiedzy o wydarzeniach i postawach w XX wieku, które mają wpływ na współczesne życie społeczne, zaspokajanie społecznych potrzeb poznawczych i edukacyjnych związanych z przeszłością, a także działania opiniotwórcze.

Fundacja zajmuje się gromadzeniem, przechowywaniem, upowszechnianiem i udostępnianiem świadectw życia społecznego Polski i regionu z XX wieku. Osią wszystkich działań jest archiwum, na które składają się zbiory dokumentów, ikonografii i dźwięków. Fundacja jest jednym z największych archiwów społecznych w Polsce i dąży do wzmocnienia podobnych sobie podmiotów.

Odkrywamy, chronimy i upowszechniamy historię widzianą z perspektywy wielu jednostek. Robimy to w taki sposób, że historia staje się źródłem zrozumienia, buduje wspólnotę, wspiera pojednanie.

Najważniejsze kierunki działania:

- gromadzenie rozproszonej społecznej dokumentacji oraz zapisanie pamięci świadków związanych z wybranymi wydarzeniami (mało znanymi i najczęściej nadużywanymi politycznie) z przeszłości naszej części Europy w XX wieku;
- dokumentowanie i upowszechnianie historii osób, które ucierpiały w wyniku działania systemów totalitarnych, a których losy nie są znane współczesnym;
- dokumentowanie i upowszechnianie tradycji postaw nonkonformistycznych – w warunkach totalitaryzmów, które w XX wieku dominowały w naszym regionie;
- mobilizowanie energii społecznej różnych środowisk i pokoleń (w tym młodzieży szkolnej), w Polsce i za granicą, do działań dokumentujących historię najbliższego otoczenia;
- promowanie atrakcyjnej formuły pisania o historii najnowszej – takiej, która sprawia, że przeszłe doświadczenia nie są traktowane jako drugorzędne wobec współczesności.

Fundacja Ośrodka KARTA realizuje swoje cele statutowe poprzez działalność archiwalną, badawczą, edukacyjną, wydawniczą, wystawienniczą, oraz poprzez różnorodne programy i projekty dokumentacyjne.

Fundacja jest członkiem Ogólnopolskiej Federacji Organizacji Pozarządowych, Polskiej Izby Książki oraz europejskiej sieci EUSTORY.

DZIAŁALNOŚĆ ARCHIWALNA

Archiwum Fundacji Ośrodka KARTA jest archiwum społecznym, którego zbiory w większości pochodzą od osób prywatnych. Jego działalność polega nie tylko na opracowywaniu i zabezpieczaniu materiałów archiwalnych, ale również na ich ciągłym pozyskiwaniu. Zasób jest podzielony na 4 zbiory: dokumentowe, fotograficzne, historii mówionej oraz filmowe.

I. ZBIORY DOKUMENTOWE

Zbiory dokumentowe zajmują 1500 metrów bieżących półek. W 2017 roku zasób powiększył się 46 dzienników i wspomnień z całego XX wieku oraz 18 kolekcji osobistych, środowiskowych i tematycznych.

W 2017 roku prace archiwalne polegały na opracowaniu nowych oraz posiadanych, ale nie zarchiwizowanych jeszcze kolekcji, na wprowadzeniu do Biblioteki Cyfrowej kolejnych rekordów zdigitalizowanych zbiorów, przygotowaniu czterech prezentacji multimedialnych:

a) opracowano:

— **Kolekcję prof. Zdzisława Najdera** – kolekcja składa się z materiałów archiwalnych dotyczących życia prywatnego, zawodowego i naukowego Zdzisława Najdera. Kolekcja została podzielona na materiały biograficzne, dotyczące działalności zawodowej i społeczno-politycznej, prace Zdzisława Najdera, korespondencję, materiały o Z. Najderze, materiały rodzinne i osób obcych. Utworzono 605 jednostek archiwalnych, które zabezpieczono w profesjonalnych materiałach archiwizacyjnych. Opis kolekcji został wprowadzony do bazy Otwarty System Archiwizacji [dalej: OSA]. Przygotowano również inwentarz kolekcji, który udostępniono na stronie internetowej FOK.

— **Kolekcję Ewy z Tarasiewiczów Stępniakowej** – kolekcja składa się z materiałów rodzin Tarasiewiczów i Stępniaków: dokumentów osobistych, urzędowych, korespondencji, dzienników oraz fotografii. Może służyć do badań dotyczących historii Polski na przestrzeni trzech wieków (XVIII-XXI w.). Zasób kolekcji tworzą 641 j.a. Kolekcja została zinwentaryzowana w bazie archiwalnej OSA oraz zaopatrzona w inwentarz archiwalny, dostępny na stronie internetowej FOK.

— **Kolekcję „Komitet Helsiński w Polsce”** – kolekcja zawiera materiały dotyczące łamania praw człowieka przez władze PRL, procesów opozycjonistów, relacji zatrzymanych w aresztach śledczych i zakładach karnych, szczegółowe listy aresztowanych, internowanych w PRL, informacje o ofiarach śmiertelnych, które zmarły podczas zatrzymania przez MO i SB. Szczegółowo opracowano 80 j.a. akt (m.in. materiałów dot. rejestracji NSZZ „Solidarność”, dokumentacji sądowej z procesów politycznych z lat 1981-87, raportów Komitetu z lat 1980-90), a 660 j.a. wprowadzono do bazy OSA. Kolekcja została zaopatrzona w inwentarz udostępniony na stronie internetowej FOK.

— **Kolekcję „Stowarzyszenie Archiwum Solidarności” [dalej: SAS]** – kolekcja składa się z unikalnej dokumentacji dotyczącej działalności głównie NSZZ „Solidarność” – zawiera dokumenty, kolekcje osobiste, relacje dokumentujące historię „Solidarności” i innych organizacji opozycyjnych. W 2017 roku opracowano 3 kolekcje osobiste działaczy opozycji antykomunistycznej: Macieja Gellera, Wiktora Kulerskiego i Piotra Szczepańskiego oraz zinwentaryzowano materiały dotyczące NSZZ „Solidarność” na Politechnice Warszawskiej, materiały własne SAS oraz kasety audio i video. Do bazy archiwalnej OSA wprowadzono opisy 301 j.a. i 545 szt. kaset. Opracowano również inwentarz kolekcji, opublikowany na stronie internetowej FOK.

b) zakończono rozpoczęte w ubiegłych latach opracowywanie archiwalne:

— **Kolekcji Michała Römera** – kolekcja składa się z 40-tomowego dziennika, spisywanego (wyłącznie po polsku) dzień po dniu przez pełne 34 lata – od początku 1911 aż po ostatnie dni życia autora w 1945 roku. W grudniu 2017 roku zakończono prace archiwalne nad kolekcją. Do opracowanych dzienników utworzono indeksy: geograficzny, rzeczowy i osobowy, które wraz ze streszczeniem treści dzienników zostały wprowadzone do bazy archiwalnej Otwarty System Archiwizacji. Pracę nad kolekcją zakończyło przygotowanie elektronicznego inwentarza kolekcji.

— **Kolekcji Wiktora Woroszyńskiego** – spuścizna Wiktora Woroszyńskiego przekazana do Archiwum Fundacji Ośrodka KARTA liczy 12 505 stron rękopisu, 59 brulionów. Zapisy dziennikowe powstawały najpierw nieregularnie – począwszy od 1953 roku – i związane były z podróżami autora do Rosji i Europy Zachodniej. Regularny, prowadzony codziennie dziennik obejmuje okres 30 lat, począwszy od roku 1966. W 2017 roku zakończono prace archiwalne nad kolekcją. Wszystkie tomy zostały zaopatrzone w indeksy: rzeczowy, osobowy i geograficzny. Opisy dzienników wprowadzono do elektronicznego inwentarza kolekcji. Po zakończeniu prac archiwalnych cała kolekcja została zabezpieczona poprzez jej ułożenie w profesjonalnych opakowaniach archiwizacyjnych.

d) zinwentaryzowano wspomnienia i dzienniki ze zbioru Archiwum Opozycji:

— **Kolekcja wspomnień i dzienników z zasobu Archiwum Opozycji** powstała z materiałów przekazywanych przez osoby prywatne. Wspomnienia i dzienniki były nadsyłane zarówno na konkursy organizowane przez FOK, jak i niezależnie od nich. W 2016 roku przeprowadzono pierwszą część inwentaryzacji zbioru. W 2017 kontynuowano te prace. Pagnacji poddano ok. 10 000 stron wspomnień i dzienników. Następnie 398 jednostek archiwalnych opisano w bazie archiwalnej OSA. Inwentarz kolekcji opracowany w 2016 roku, został uzupełniony o informacje dotyczące opracowanych w 2017 roku 398 j.a. i zamieszczony na stronach internetowych FOK.

e) rozpoczęto opracowywanie archiwalne kolekcji „**Niemiecki obóz zagłady w Sobiborze 1942-1943**” – kolekcja składa się z kopii cyfrowych źródeł do badań nad historią obozu, zgromadzonych przez dr. Marka Bema, w latach 1999-2010 dyrektora Muzeum Byłego Hitlerowskiego Obozu Zagłady w Sobiborze. W 2017 roku przeprowadzono badania wstępne oraz systematyzację zgromadzonych plików cyfrowych. Rozpoczęto również wprowadzanie informacji o kolekcji do OSA. Po zakończeniu prac kolekcja będzie dostępna dla zainteresowanych w siedzibie FOK.

f) zdigitalizowano i upowszechniono w Bibliotece Cyfrowej na stronie www.dlibra.karta.org.pl archiwalia z:

— **Kolekcji prof. Zdzisława Najdera** – zdigitalizowano i umieszczono w Bibliotece Cyfrowej 40 000 stron dokumentów składających się na 605 jednostek archiwalnych. Do Biblioteki Cyfrowej wprowadzono wszystkie pliki cyfrowe wraz z metadanymi. Część plików została oznaczona jako zastrzeżona, w związku z czym czytelnicy uzyskali pełny dostęp do ich metadanych, ale nie do odwzorowań cyfrowych. Zastrzeżenie części kolekcji w BC FOK wynika z konieczności przestrzegania prawa autorskiego oraz ochrony danych osobowych.

— **Kolekcji Czasopism II obiegu wydawanych w latach 1976-90** – prace digitalizacyjne nad kolekcją są prowadzone od 2012 roku. W 2017 roku zdigitalizowano 60 tys. stron czasopism i udostępniono je wraz z metadanymi w Bibliotece Cyfrowej FOK.

g) przygotowano i udostępniono w Bibliotece Cyfrowej na stronie www.dlibra.karta.org.pl cztery prezentacje multimedialne „**Ruch Obrony Praw Człowieka i Obywatela**”, „**Droga przez Bałtyk. Pomoc Szwecji dla Polski: 1976-89**”, „**Polacy w Kazachstanie**”, „**Internowani 1981-82**”. Wszystkie zostały opracowane w oparciu o oryginalne źródła zgromadzone w Archiwum FOK: dokumenty, fotografie, materiały ikonograficzne oraz nagrania audio.

Wszystkie w pełni opracowane kolekcje są udostępniane w czytelni archiwum, inwentarze i katalogi kolekcji dostępne są na stronach internetowych Ośrodka.

Wyżej opisane prace opracowania i upowszechniania zbiorów dokumentowych zostały sfinansowane przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego (w ramach działalności upowszechniającej naukę oraz programu Narodowy Program Rozwoju Humanistyki) oraz Naczelną Dyрекcję Archiwów Państwowych.

II. ZBIORY FOTOGRAFICZNE

Archiwum Fundacji Ośrodka KARTA gromadzi, zabezpiecza, opracowuje, digitalizuje i upowszechnia fotografie z drugiej połowy XIX i całego XX wieku. Jego zbiory fotograficzne tworzy obecnie ok. 310 000 zdjęć w postaci odbitek, negatywów i plików cyfrowych. Składają się na nie kolekcje przekazane przez prywatnych darczyńców oraz spuścizny wybitnych fotografów. Dokumentują one życie społeczne, kulturalne, modę i obyczaje na ziemiach polskich pod zaborami na przełomie XIX i XX wieku oraz w okresie II Rzeczypospolitej. Ponadto ukazują I i II wojnę światową, a zwłaszcza życie ludności cywilnej i udział polskich żołnierzy w walkach na różnych frontach II wojny światowej. Fotografie z zasobu Archiwum FOK są również doskonałym źródłem wiedzy na temat PRL – życia politycznego, gospodarczego, społecznego tego okresu, w tym działalności opozycji demokratycznej, a także transformacji ustrojowej przełomu lat 80. i 90 XX wieku w Polsce i innych krajach Europy Środkowo-Wschodniej. W zbiorach można odnaleźć także unikatowe kolekcje dokumentujące życie Polaków poza granicami kraju, zwłaszcza w Wielkiej Brytanii i Argentynie.

Zdigitalizowane i opracowane fotografie są udostępniane na stronie internetowej foto.karta.org.pl. Obecnie można przeglądać na niej ok. 110 000 rekordów.

W 2017 roku:

— Zrealizowano projekt: **„Fotoreportaż jako materiał naukowy. Digitalizacja, opracowanie i upowszechnienie kolekcji ze zbiorów Archiwum Fotografii Fundacji Ośrodka KARTA, nagranie i upowszechnienie relacji biograficznych fotoreporterów oraz popularyzacja efektów zadania poprzez przygotowanie filmów (etap II)”,** sfinansowany przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego. Objął on digitalizację i opracowanie 5653 fotografii w tym:

- 908 fotografii z kolekcji Wojciecha Druszcza,
- 600 fotografii z kolekcji Piotra Dylaka,
- 525 fotografii z kolekcji Stanisława Gawlińskiego,
- 820 fotografii z kolekcji Witolda Górki,
- 1000 fotografii z kolekcji Stanisława Kulawiaka,
- 1000 fotografii z kolekcji Bogdana Łopieńskiego,
- 500 fotografii z kolekcji Mikołaja Nesterowicza,
- 300 fotografii z kolekcji Józefa Szczepańskiego.

Wszystkie opracowane fotografie oraz inwentarze kolekcji zostały udostępnione na stronie: foto.karta.org.pl. Ponadto przygotowano kilkunastominutowe filmy o wszystkich opracowanych kolekcjach. W ramach projektu nagrano i opracowano relacje biograficzne fotoreporterów: Macieja Billewicza, Stanisława Gawlińskiego, Ryszarda Przedworskiego, Macieja Osieckiego, Krzysztofa Paweli, Harry'ego Weinberga, Stanisława Kulawiaka i Krzysztofa Wojciewskiego. Opracowania fotografii i nagrań a także wybrane fragmenty dźwiękowe są dostępne na portalu osa.archiwa.org.

— Opracowano i zabezpieczono w materiałach archiwizacyjnych również 7 prywatnych kolekcji fotograficznych (10 006 fotografii):

- kolekcja Romana Calikowskiego,

- kolekcja Stanisławy i Wiktora Ambroziewiczów,
- kolekcja Larysy Zajączkowskiej-Mitznerowej,
- kolekcja Andrzeja Świdlickiego,
- kolekcja Stefana Tyblewskiego,
- kolekcja Waława Wierzbickiego,
- kolekcja Jadwigi Szukalskiej.

Inwentarze kolekcji są dostępne na stronie: foto.karta.org.pl oraz na portalu osa.archiwa.org.
Projekt finansowany przez Naczelną Dyрекcję Archiwów Państwowych

— **Przygotowano dwujęzyczną wystawę: „Imperatyw. Fotografie lat 80. ze zbiorów Ośrodka KARTA”.** Wystawa prezentowała 30 fotografii powstałych z potrzeby utrwalenia rzeczywistości ostatniej dekady PRL, w tym wydarzeń takich jak: strajk w Stoczni Gdańskiej im. Lenina w 1980 roku, stan wojenny, pielgrzymka papieża Jana Pawła II do Polski w 1987 roku. Znalazły się na niej zdjęcia 10 autorów: Tomasza Abramowicza, Macieja Czarnockiego, Wojciech Druszcza, Piotra Dylika, Witolda Górki, Bogumiła Sielewicz, Tomasz Tomaszewskiego, Zbigniewa Trybka, Ryszarda Wesołowskiego i Andrzeja Zielińskiego. Ekspozycja była prezentowana w siedzibie Fundacji Ośrodka KARTA od 4 grudnia 2017 roku do 31 stycznia 2018 roku. Towarzyszył jej dwujęzyczny katalog pod tym samym tytułem. Zadanie sfinansowane przez Muzeum Historii Polski oraz Miasto St. Warszawa.

III. ZBIORY HISTORII MÓWIONEJ

Program „Historia Mówiona” koncentruje się na pozyskiwaniu nowych relacji biograficznych oraz na opracowaniu pozyskanych źródeł oraz ich upowszechnianiu w celach edukacyjnych. Obecnie w Archiwum jest ponad 5,5 tys. nagrań dźwiękowych i ponad 100 nagrań wideo. Wszystkie pozyskane i opracowane relacje są dostępne w siedzibie Fundacji Ośrodek KARTA oraz w czytelni multimedialnej Domu Spotkań z Historią. Informacje o nagraniach są też dostępne na portalu www.audiohistoria.pl.

W 2017 roku poszerzono Archiwum Historii Mówionej o 41 relacji. W ramach prac dokumentacyjnych w Wielkiej Brytanii nagrano 22 relacji utrwalających doświadczenie biograficzne powojennych emigrantów oraz ich dzieci (projekt „**Polskie archiwa społeczne i prywatne w Wielkiej Brytanii**”). W argentyńskiej prowincji Buenos Aires zarejestrowano 11 nagrań osób polskiego pochodzenia (działanie „**Polskie archiwa prywatne i społeczne w Argentynie**”). W Polsce natomiast nagrano 8 fotoreporterów (projekt „**Fotoreportaż jako materiał naukowy**”).

Wzrosła znacznie ilość opracowanych nagrań. W sumie opracowano archiwalnie 240 nagrań, z czego aż 188 z nich pochodzi z najstarszej kolekcji – Archiwum Wschodniego. 170 nagrań poddano transkrypcji. Efekty ww. prac są widoczne w bazie archiwalnej Otwarty System Archiwizacji (osa.archiwa.org).

Ww. działania finansowali: Kancelaria Senatu RP, Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego, Urząd ds. Kombatantów i Osób Represjonowanych.

IV. ZBIORY FILMOWE

W 2017 roku opracowaliśmy i udostępniliśmy materiały z dwóch filmów dokumentalnych Macieja Drygasa: „Głos nadziei” i „Stan nieważkości”. Prace objęły digitalizację nagrań, ich

transkrypcję i opracowanie archiwalne. Wraz z Maciejem Drygasem wybraliśmy najciekawsze fragmenty dźwiękowe, które z opisami umieściliśmy w Otwartym Systemie Archiwalnym (osa.archiwa.org). Zarchiwizowane materiały stanowią znakomite źródło wiedzy m.in. o polskich i radzieckich przemianach ustrojowych, sowieckim programie lotów kosmicznych i astronautyce. Zadanie zostało zrealizowane dzięki wsparciu finansowemu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wzrznego.

DZIAŁALNOŚĆ BADAWCZA

BIBLIOTEKA NAUKOWA

Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego, decyzją z dnia 25 września 2017 roku, wpisał Bibliotekę Fundacji Ośrodka KARTA na listę bibliotek naukowych. Biblioteka Naukowa FOK posiada specjalistyczny i unikatowy księgozbiór, który dotyczy oporu społecznego w Polsce w latach 1956-1989. Obejmuje m.in. druki zwarte i czasopisma II obiegu wydawniczego oraz inne formy podziemnej działalności poligraficznej w PRL. To 39 000 pojedynczych numerów czasopism wraz z wielokrotnymi dubletami, 5000 książek i broszur, ponad 300 plakatów, ponad 1000 okolicznościowych kart pocztowych i około 2100 znaczków poczty podziemnej. Oprócz publikacji i druków ulotnych wydawanych w latach 1976-1990 przez niezależny ruch wydawniczy, w zbiorach Biblioteki znajdują się również księgozbiory osób, które przekazały FOK swoje kolekcje i spuścizny archiwalne. Cenną częścią księgozbioru FOK są również niskonakładowe książki dotyczące historii lokalnej. Część z nich nie posiada numeru ISBN, zostały wydane nakładem finansowym autorów w kilku lub kilkadziesiąciu egzemplarzach.

PROJEKTY BADAWCZE

— **Świadectwa XX wieku. Cztery polskie spuścizny opisujące stulecie Europy Środkowo-Wschodniej.** Projekt, realizowany w ramach Narodowego Programu Rozwoju Humanistyki, zakłada opracowanie i szerokie upowszechnienie czterech spuścizn, niedostępnych dotąd, a mających fundamentalne znaczenie dla polskiej tożsamości i świadomości zbiorowej. Są one niezbędne dla zrozumienia doświadczeń społecznych w Polsce w XX wieku. W sumie wybrane kolekcje: Michała Römera (1911–1945), Zbigniewa Lubienieckiego (z lat 1930–1966), Hanny Świdry-Ziemby (1940–2011) i Wiktora Woroszyńskiego (1953–1995) – zawierają ponad 28 tysięcy stron rękopisów dzienników i wspomnień. Zdecydowana większość tych zapisów jest nie tylko nieznana publicznie, ale bardzo trudna do odczytania, ze względu na charakter pisma autorów.

W 2017 roku kontynuowano prace badawcze i edytorskie (rozpoczęte w 2014 roku) nad czterema spuściznami:

– **Spuścizna Zbigniewa Lubienieckiego**

W 2017 roku kontynuowano prace nad spuścizną, a także prace edytorskie mające na celu przygotowanie materiału do druku (we współpracy z żyjącym twórcą spuścizny).

W ramach tych prac przeprowadzono analizę krytyczną spuścizny, na podstawie której dokonano wyboru fragmentów z dziennika i wspomnień do edycji źródłowej w serii wydawniczej Ośrodka KARTA „Świadectwa. Polska XX wiek”. Wybór obejmuje historię rodu autora, jego dzieciństwo tuż przed wojną, ale zasadniczą część edycji stanowi opis jego losów w czasie II wojny światowej: kampanii wrześniowej, drogi na Wileńszczyznę, deportacji rodziny w 1940 roku do obwodu archangielskiego, pobytu na zesłaniu i powrotu do Polski w 1946 roku.

– Spuścizna Michała Römera

Prace archiwalne nad kolekcją zakończono w grudniu 2017 roku. Pracownicy archiwum bazowali na odcyfrowanych wcześniej zapisach rękopiśmiennych. Przeczytano i opracowano archiwalnie ostatnie 6 oryginalnych tomów dzienników z łącznej liczby 39 tomów, obejmujących w sumie ponad 21 tysięcy stron rękopisu. Do opracowanych dzienników utworzono indeksy: geograficzny, rzeczowy i osobowy, które wraz ze streszczeniem treści dzienników zostały wprowadzone do bazy archiwalnej Otwarty System Archiwizacji. Pracę nad kolekcją zakończyło zabezpieczenie wszystkich 39 tomów dzienników (w formie wydruków z kopii cyfrowych) poprzez przełożenie ich do profesjonalnych opakowań archiwizacyjnych oraz przygotowanie elektronicznego inwentarza kolekcji rozsyłanego wszystkim zainteresowanym oraz udostępnianego na miejscu w czytelni FOK.

Na bazie przepisanych i zweryfikowanych rękopisów kontynuowano prace badawcze i edytorskie. W 2017 roku drukiem i w formie ebooka ukazał się tom 2 dzienników z lat 1914–1915 (przygotowany do druku w poprzednim roku). Po analizie całości zapisu dokonano wyboru fragmentów dziennika (w formie elektronicznej obejmują one w sumie około 2400 stron znormalizowanych) do druku do tomu 3 (obejmującego okres 1919–1919) oraz tomu 4 (1920–1930). Tom 3 został w pełni opracowany i przygotowany do druku: przeprowadzono konsultację naukową, wykonano redakcję merytoryczną i językową, korektę tekstu, opracowano przypisy oraz indeksy (nazwisk oraz rzeczowy), zaprojektowano okładki i wnętrze, wykonano skład komputerowy publikacji i wydrukowano ją w postaci papierowej, przygotowano także ebooka. Natomiast pozostałe prace badawcze i edytorskie nad tomami 4, 5 i 6 zostaną zakończone w 2018 roku.

– Spuścizna Hanny Świdy-Ziemby

Na bazie opracowanych dotąd materiałów z kolekcji w 2017 roku kontynuowano prace badawcze i edytorskie w celu wytypowania tekstów do druku w serii „Świadectwa. Polska XX wiek”.

Prace nad spuścizną Hanny Świdy-Ziemby, z powodu specyfiki kolekcji (w tym brak datowania zapisów osobistych, rozproszonych w całej kolekcji), wymagały podjęcia wielu działań, w tym kwerend w archiwach państwowych i zasobach prywatnych, które dodatkowo poszerzyły jej kolekcję w Ośrodku KARTA, m.in. o kolejne dokumenty prywatne i zdjęcia archiwalne. Umożliwiło to ostateczny wybór tekstów osobistych Hanny Świdy-Ziemby z: dzienników, wspomnień, nagrań, listów, a także tekstów publicystycznych, które pozwoliły na skonstruowanie chronologicznej opowieści o konstytuowaniu się postawy życiowej autorki jako socjologa i ważnej obserwatorce życia społecznego w Polsce po II wojnie światowej. W wyniku tych działań przygotowano publikację (ukaze się drukiem w 2018 roku), która obejmie życie autorki w latach 1930–1989, ze szczególnym uwzględnieniem jej dzieciństwa w Wilnie, dojrzewania i okresu wczesnej pracy zawodowej, które miały wpływ na całą jej późniejszą drogę. Publikacja została dodatkowo opatrzona posłowiem naukowym *Socjologia Hanny Świdy-Ziemby*, pełną bibliografią prac autorki, a także wkładką ze zdjęciami archiwalnymi.

– Spuścizna Wiktora Woroszyńskiego

W 2017 roku zakończono prace archiwalne nad kolekcją. Rozpoznano treści i zankietowano ostatnie 20 tomów dzienników. Wszystkie tomy zostały zaopatrzone w indeksy: rzeczowy, osobowy i geograficzny. Opisy dzienników wprowadzono do elektronicznego inwentarza kolekcji, udostępnianego w czytelni FOK. Po zakończeniu prac archiwalnych cała kolekcja została zabezpieczona poprzez jej ułożenie w profesjonalnych opakowaniach archiwizacyjnych.

W 2017 roku kontynuowano prace badawcze i edytorskie nad obszernymi fragmentami przeznaczonymi do publikacji w trzech tomach w serii wydawniczej Ośrodka KARTA „Świadectwa. Polska XX wiek”.

Przygotowano do druku i wydrukowano tom 1 (obejmujący lata 1953–1982, opisujący środowisko polskich intelektualistów, zdarzenia kluczowe dla historii Polski powojennej) oraz tom 2 (lata 1983–1987, opisujący kulturę opozycyjną lat 80. i środowisko podziemnej „Solidarności”). W obu tomach tekst zasadniczy dzienników został opatrzony niezbędnym aparatem naukowym, natomiast tom 1 został dodatkowo uzupełniony obszernym wstępem naukowym prof. Andrzeja Friszke oraz wkładką z fotografiami archiwalnymi. Dokonano również wyboru fragmentów do tomu 3 (ok. 900 stron znormalizowanych, obejmujących lata 1988–1996), prace nad jego opracowaniem naukowym i przygotowaniem do druku zakończyła się w 2018 roku.

— **„Polacy na Wschodzie. Opracowanie, udostępnienie i edycja krytyczna zbioru nagrań historii mówionej oraz fotografii”**

Projekt, który jest realizowany w ramach Narodowego Programu Rozwoju Humanistyki w latach 2017-2022, zakłada opracowanie archiwalne i naukowe oraz udostępnienie w internecie oraz w publikacji największego zbioru Archiwum Historii Mówionej - kolekcji dźwiękowej i fotograficznej „Polacy na Wschodzie”, będącej unikatowym zapisem pamięci i historii Polaków mieszkających poza granicami kraju.

Kolekcja tworzona była przez zespół Ośrodka KARTA w latach 2006–12 dzięki finansowemu wsparciu Kancelarii Senatu RP. W trakcie 35 wyjazdów dokumentacyjnych zespół dokumentalistów odwiedził: Białoruś, Kazachstan, Litwę, Łotwę, Rosję, Rumunię, Ukrainę. W sumie nagranych zostało łącznie 1075 relacji biograficznych oraz zeskanowano 4262 archiwaliów – głównie fotografii z rodzinnych albumów oraz dokumentów osobistych.

W 2017 roku poddano transkrypcji 250 nagrań zarejestrowanych na terenie Ukrainy.

— **„Świadectwa XX wieku. Wielkie polskie spuścizny opisujące stulecie Europy Środkowo-Wschodniej – Jan Józef Lipski i Stefan Kisielewski”**, realizowany w ramach Narodowego Programu Rozwoju Humanistyki od 2017 roku, zakłada opracowanie i szerokie upowszechnienie dwóch spuścizn, niedostępnych dotąd, a mających fundamentalne znaczenie dla polskiej tożsamości i świadomości zbiorowej. Są one niezbędne dla zrozumienia doświadczeń społecznych w Polsce w XX wieku.

W październiku 2017 roku rozpoczęto prace archiwalne nad obiema kolekcjami, polegające na opracowaniu spuścizn według „Wytocznych Archiwum Polskiej Akademii Nauk z 1990 roku dot. opracowania spuścizn archiwalnych po uczonych”. W sumie opracowanych zostanie 88 320 stron z kolekcji Jana Józefa Lipskiego i 26 000 z kolekcji Stefana Kisielewskiego.

DZIAŁALNOŚĆ NA RZECZ ARCHIWISTYKI SPOŁECZNEJ

W 2017 roku Fundacja Ośrodka KARTA kontynuowała działania mające na celu pomoc w różnych obszarach działalności archiwom społecznym w Polsce i poza jej granicami, tworzonym zarówno przez organizacje pozarządowe, grupy nieformalne, jak i jednostki samorządu terytorialnego.

Zrealizowano następujące projekty:

— **“Pamięć trzeciego sektora”** - projekt miał na celu podniesienie wiedzy i umiejętności członków organizacji pozarządowych w zakresie zabezpieczania zbiorów archiwalnych i wzmocnienie ich aktywności w tej dziedzinie oraz wzrost świadomości na temat problemu zabezpieczania swoich zbiorów u około 1000 organizacji. Został dofinansowany ze środków

Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej w ramach programu Fundusz Inicjatyw Obywatelskich. Celem było również zbudowanie trwałych narzędzi i metod do pracy NGO nad własnym zasobem archiwalnym. W ramach projektu:

- przeprowadzono dwa szkolenia w Warszawie (1-3 kwietnia i 10-12 kwietnia), dedykowane tym organizacjom, które chcą samodzielnie opracować i udostępnić swoje zbiory. W szkoleniach wzięło udział 50 osób. Każde szkolenie trwało 2,5 dnia i obejmowało zagadnienia dotyczące podstaw archiwistyki społecznej, pozyskiwanie i opracowanie zbiorów archiwalnych (m.in. w programie OSA – Otwarty System Archiwizacji), digitalizacji zbiorów; nagrywania relacji biograficznych; wykorzystania zbiorów na wystawach, publikacjach i w Internecie; pozyskiwania środków na działalność archiwum społecznego; kwestii praw autorskich;
- odbyły się trzy szkolenia online, każde obejmujące cykl 8 webinarów. Wzięło w nich udział 95 osób. Program i poruszane zagadnienia były analogiczne do szkoleń stacjonarnych;
- opracowano broszurę "Archiwum organizacji pozarządowej - poradnik dla NGO", instruujący organizacje pozarządowe, co mogą i powinny zrobić ze swoimi zbiorami archiwalnymi. Broszura w postaci drukowanej była rozdawana nieodpłatnie podczas II Kongresu Archiwów Społecznych oraz wydarzeń, w których brała udział Fundacja Ośrodka KARTA. Jest ona też dostępna w postaci elektronicznej pod adresem https://archiwa.org/sites/default/files/files/Archiwum_Organizacji_Pozarządowej%20-%20broszura%20_i.pdf
- opracowano interaktywny samouczek - narzędzie do rozwiązywania problemów związanych z zasobem organizacji pozarządowych. Pod adresem <http://samouczek.archiwa.org> utworzona została strona dedykowana organizacjom pozarządowym, które nie wiedzą jak zaopiekować się swoim archiwum. Poprzez system pytań i odpowiedzi pozwala ona dotrzeć do konkretnych wskazówek odnośnie zabezpieczenia zasobu archiwalnego;
- opracowano poradnik dla organizacji pozarządowych dotyczący konkursu "Wspieranie działań archiwalnych" organizowanego przez Naczelną Dyрекcję Archiwów Państwowych;
- prowadzono i rozbudowywano portal archiwistyki społecznej www.archiwa.org, zamieszczano aktualności i informacje dotyczące dziedziny, prowadzono stronę „Archiwa społeczne” na portalu społecznościowym Facebook (ma obecnie ponad 2600 fanów);
- odbył się [II Kongres Archiwów Społecznych](#) (9 września 2017 r. jako wydarzenie towarzyszące VIII Ogólnopolskiego Forum Inicjatyw Pozarządowych), w którym wzięło udział około 180 osób. (patrz niżej).

— **„Archiwistyka społeczna – potencjał działań oddolnych w sferze historii i dziedzictwa”**. Projekt dofinansowany ze środków Narodowego Centrum Kultury w ramach programu “Obserwatorium kultury”, realizowany był w latach 2016-2017. W 2017 roku zrealizowano następujące działania:

- dokonano przebudowy bazy prawie 500 archiwów społecznych na portalu www.archiwa.org do standardu ISDIAH (międzynarodowego standardu opisu instytucji przechowujących archiwalia);
- stworzono webową wersję Otwartego Systemu Archiwizacji;
- zebrano dane o 70 organizacjach pozarządowych posiadających zagrożone zbiory archiwalne - zadanie realizowano w oparciu o stworzony kwestionariusz formularza ankietowego;
- przeprowadzono 22 wizyty studyjne w organizacjach pozarządowych posiadających zagrożone materiały archiwalne. W siedzibach organizacji z osobami odpowiadającymi za zbiory przeprowadzono badanie jakościowe metodą pogłębionego wywiadu indywidualnego.
- przeprowadzono wywiady badawcze z 10 aktywnymi archiwami społecznymi;

- opracowano raport "Archiwistyka społeczna. Diagnoza i wyzwania", który miał na celu przeanalizowanie pod względem jakościowym oraz ilościowym zbiory archiwów społecznych, jak i opiekujących się nimi podmiotów, opisanie zjawiska archiwistyki społecznej pod kątem realiów prawnych, w których archiwa społeczne funkcjonują, analizę obecności tematu archiwistyki społecznej w nauce i dydaktyce uniwersyteckiej w latach 2005–2016 oraz analizę potencjalnego przywrócenia rejestru niepaństwowego zasobu archiwalnego w prawie archiwalnym. Raport udostępniono online na stronie:

<https://archiwa.org/artykuly/raport-archiwistyka-spo%C5%82eczna-diagnoza-i-wyzwania>

— „**Nowoczesne i kreatywne archiwa społeczne – wspieranie i sieciowanie**” - projekt dofinansowany z programu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego „Rozwój sektorów kreatywnych”. W ramach projektu:

- rozbudowano funkcjonalności portalu archiwa.org - portal stał się bazą wiedzy oraz miejscem promocji archiwów społecznych. Obecnie w bazie archiwów społecznych (<https://archiwa.org/archives>) opisanych jest 498 archiwów społecznych. Na portalu w 2017 roku prezentowano szereg aktualności z działalności archiwów społecznych. W trakcie trwania projektu zamieszczono na portalu ponad 120 wiadomości; większość dotyczyła działalności archiwów społecznych z całej Polski, a także archiwów polonijnych za granicą;

- opracowano model wirtualnych wystaw, który pozwolił na atrakcyjne zaprezentowanie zbiorów archiwów społecznych na stronie archiwa.org, stanowiąc formę ich promocji, ale też inspirację do udostępniania archiwaliów w internecie. Pilotażowo wdrożono 7 wirtualnych wystaw, które można obejrzeć pod adresem <https://archiwa.org/galleries>;

- zorganizowano dwa otwarte szkolenia z zasad i obsługi Wikipedii (30 maja 2017 i 1 grudnia 2017), w których wzięło udział 20 osób. Szkolenia przeprowadził przedstawiciel Stowarzyszenia Wikimedia Polska.

- odbył się maraton pisania haseł do Wikipedii, prowadzony przez eksperta ze Stowarzyszenia Wikimedia Polska;

- stworzono wikiprojekt "Archiwa społeczne w Wikipedii" (https://pl.wikipedia.org/wiki/Wikiprojekt:GLAM/Archiwa_spo%C5%82eczne_w_Wikipedii). Do projektu przystąpiło 11 organizacji pozarządowych, powstało ponad 100 nowych artykułów oraz udostępniono na wolnych licencjach 100 fotografii (około 800 tys. odsłon stron w trakcie trwania projektu);

- zorganizowano 2 cykle szkoleń online "Archiwum społeczne w internecie" (każdy cykl stanowiło 8 webinarium poświęconych różnym narzędziom i aspektom prezentowania zbiorów archiwalnych w internecie), w których wzięło udział łącznie 78 osób;

- na sesji inauguracyjnej VIII Ogólnopolskiego Forum Inicjatyw Pozarządowych zaprezentowano zasady działania archiwów społecznych. Wystąpienia wysłuchało około 600 uczestników;

- odbył się [II Kongres Archiwów Społecznych](#) (9 września 2017 r. jako wydarzenie towarzyszące VIII Ogólnopolskiego Forum Inicjatyw Pozarządowych), w którym wzięło udział około 180 osób. (patrz niżej).

— **II Kongres Archiwów Społecznych.** Został zorganizowany 9 września w Domu Spotkań z Historią. Wzięli w nim udział przedstawiciele archiwów społecznych z całej Polski, przedstawiciele Naczelnej Dyrekcji Archiwów Państwowych, Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, Narodowego Archiwum Cyfrowego, Archiwum Akt Nowych, pracownicy archiwów państwowych, bibliotek publicznych, muzeów, państwowych i samorządowych instytucji kultury, instytucji

naukowych - m.in. Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie. Na Kongresie podsumowano ostatnie dwa lata intensywnego rozwoju archiwistyki społecznej oraz zaprezentowano wyzwania stojące przed całym środowiskiem zajmującym się oddolnym dokumentowaniem historii. W trakcie trwania Kongresu dostępne były stoliki eksperckie, przy których uczestnicy mogli zasięgnąć porady dyżurujących ekspertów na temat prawa autorskiego, prezentacji zbiorów w internecie oraz korzystania z Otwartego Systemu Archiwizacji. Kongres był imprezą towarzyszącą VIII Ogólnopolskiemu Forum Inicjatyw Pozarządowych. W ramach Pikniku Inicjatyw Pozarządowych na Krakowskim Przedmieściu powstała Alejka Archiwów Społecznych, na której zaprezentowane zostały działania AS-ów: Fundacji Generał Elżbiety Zawackiej, Archiwum i Muzeum Pomorskiego Armii Krajowej oraz Wojskowej Służby Polek, Fundacji im. Zbigniewa Seiferta, Fundacji Ośrodka KARTA, Stowarzyszenia Trójwiejska, Wielkopolskiego Stowarzyszenia na rzecz Ratowania Pamięci FRYDHOF oraz Związku Harcerstwa Polskiego. Muzeum Harcerstwa. Szczegółowa relacja z Kongresu: <https://archiwa.org/i-kongres-archiwow-spolecznych>, informacje o Alejce: <https://archiwa.org/node/2134>

— VII Powszechny Zjazd Archiwistów Polskich w Kielcach

Przedstawiciele FOK wzięli udział w panelu „Archiwistyka społeczna – między archiwistyką państwową a prywatną” podczas VII Powszechnego Zjazdu Archiwistów Polskich w Kielcach. Przedmiotem obrad były: analiza stanu archiwistyki społecznej jako ogniwa łączącego archiwistykę państwową i prywatną; omówienie najnowszych danych i stanu badań dotyczących archiwów społecznych, ich ilości, specyfiki działania, gromadzonych zasobów archiwalnych; analiza sytuacji archiwów społecznych po nowelizacji prawa archiwalnego – otwarty konkurs ofert organizowany przez Naczelną Dyрекcję Archiwów Państwowych; omówienie perspektywy budowy wspólnej platformy prezentacji zbiorów archiwów społecznych – Otwarty System Archiwizacji; analiza wyzwań stojących przed archiwistyką społeczną w kontekście zabezpieczania materiałów archiwalnych polskich przedsiębiorstw (archiwa biznesu).

— Pozostałe działania na rzecz polskiej archiwistyki społecznej:

Fundacja Ośrodka KARTA wzięła udział w:

- warsztacie edukacyjnym nt. sposobów wykorzystania lokalnych historii w budowaniu więzi społecznej małych wspólnot w ramach projektu szkoleniowego Narodowego Centrum Kultury pt. „Zaproś nas do siebie”;
- II Mazowieckim Konwencie Animatorów Kultury - warsztat “Archiwa społeczne jako sposób na budowanie relacji ze społecznością lokalną, tworzenie tożsamości miejsca i pielęgnowanie ich historii”;
- VIII Konferencji dyrektorów bibliotek powiatowych, pełniących funkcje powiatowe i miejskich w siedzibach powiatów na terenie woj. podkarpackiego „Biblioteka miejscem rozwijania tożsamości regionalnej” - wystąpienie pt. “Jak założyć społeczne archiwum tradycji lokalnej w bibliotece”;
- XXVI seminarium w cyklu “Składowanie i archiwizacja dokumentów” organizowanym przez Centrum Promocji Informatyki - wystąpienie pt. “Digitalizacja archiwaliów z perspektywy archiwów społecznych”;
- wizycie studyjnej aktywistów z Ukrainy tworzących archiwa historii mówionej zorganizowana przez Fundację Dobra Wola z Krakowa. Przedstawiciele Fundacji Ośrodka KARTA wystąpili z prezentacją o idei archiwistyki społecznej, historii i doświadczeniach Ośrodka jako największego archiwum społecznego w Polsce, o opracowaniu dokumentów archiwalnych i fotografii. Uczestnicy spotkania otrzymali też pakiet naszych publikacji.

— W 2017 roku Fundacja Ośrodka KARTA zrealizował projekt: **"Otwarty System Archiwizacji - centrum udostępniania wirtualnych zbiorów archiwów społecznych"**, w ramach którego powstał portal osa.archiwa.org, prezentujący zbiory archiwów społecznych i umożliwiający ich przeszukiwanie. Na portalu stworzono 9 podstron organizacji, na których umieszczono ponad 11 tysięcy archiwaliów w postaci cyfrowej. Opublikowane zbiory stały się kanwą do stworzenia 9 cyfrowych opowieści, zamieszczonych na portalu i na stronie archiwa.org. Opracowano również instruktaż dotyczący tworzenia cyfrowych opowieści (tzw. *digital storytelling*) i zastosowania go do popularyzacji zbiorów archiwalnych. Portal OSA został zaprezentowany na II Kongresie Archiwów Społecznych, który odbył się 9 września 2017 roku w Warszawie.

— **„Pamięć emigracji. Działania na rzecz ocalenia, utrwalenia, upowszechnienia i promowania zasobów archiwalnych Polonii i Polaków żyjących poza granicami Polski”**. Fundacja Ośrodka KARTA w 2017 roku realizowała trzy działania w obszarze archiwistyki społecznej poza granicami Polski na rzecz ocalenia, utrwalenia, upowszechnienia i promowania zasobów archiwalnych Polonii i Polaków żyjących poza granicami Polski. Wsparliśmy metodycznie archiwa społeczne poprzez organizację webinarium oraz uzupełnienie bazy archiwów polonijnych na stronie archiwa.org.

W Wielkiej Brytanii (działanie **„Polskie archiwa społeczne i prywatne w Wielkiej Brytanii”**) w Londynie, Laxton i Penrhos nagraliśmy 22 relacje i zeskanowaliśmy 900 fotografii, które są teraz dostępne w Warszawie – w Archiwum Fotografii Ośrodka KARTA (foto.karta.org.pl), w Archiwum Historii Mówionej Fundacji Ośrodka KARTA i Domu Spotkań z Historią (audiohistoria.pl) oraz w Londynie – w Instytucie Polskim i Muzeum im. gen. Sikorskiego. Fragmenty nagrań i wybrane fotografie można obejrzeć w bezpłatnej publikacji "Polacy w Wielkiej Brytanii. Historie mówione i wizualne", która stanowi zapis doświadczenia wielu emigrantów w Wielkiej Brytanii.

W Argentynie natomiast (działanie **„Polskie archiwa prywatne i społeczne w Argentynie”**) wspólnie z Biblioteką Polską im. Ignacego Domeyki w Buenos Aires zdigitalizowaliśmy 600 fotografii ze zbiorów prywatnych i społecznych oraz nagraliśmy 11 relacji biograficznych. Zostały opublikowane na stronie www.biblioteka.domeyki.archiwa.org.

Ww. działania finansowali: Kancelaria Senatu RP oraz Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

DZIAŁALNOŚĆ EDUKACYJNA

— **XX konkurs dla młodzieży „Historia Bliska” p.t. „Historia bliska – nieodkryta, nieopowiedziana, niewysłuchana...”** - trzecia edycja z zaplanowanych na lata 2015-2017, finansowanych z programu „Edukacja medialna i informacyjna” MKiDN. Tym razem konkurs miał podtytuł „Walka, praca, trwanie... Ludzie i czyny dla Niepodległej 1918-2018”. W konkursie uczestniczyło mniej niż przewidywano osób, ale ogłaszany był w momencie rozpoczęcia „wygaszania” gimnazjów, atmosfera wśród nauczycieli nie sprzyjała podejmowaniu dodatkowej pracy z uczniami – natomiast gimnazjaliści w przeważającej mierze byli dotąd uczestnikami konkursu. Na konkurs nadesłano 50 prac autorstwa 189 osób. Finał odbył się 27 października w Domu Spotkań z Historią i obok uroczystej gali wręczenia nagród i wyróżnień miał charakter prezentacji nagradzanych prac i rozmowy Zespołów autorskich z jurorami konkursu i był w całości transmitowany online. I nagrodę uzyskała młodzież z ZS Ekonomicznych im. M. Dąbrowskiej w Międzyrzecu Podlaskim za prezentację multimedialną „Związek ewolucjonistów wolności jako przykład młodzieżowej organizacji

antykomunistycznej z lat 1944-56”. Wszystkie nagrodzone i wyróżnione prace (18) są w całości udostępniane na portalu www.historiabliska.pl zlokalizowane na mapie Polski, razem z pracami z ubiegłych dwóch edycji konkursu.

— portal „**Polska 1926. Portret zbiorowy II RP**” – obecna nazwa „**Nieskończenie Niepodległa – Ludzie**” (www.nieskonczenieniepodlegla-ludzie.pl) na którym umieszczono skany „Polskiej Deklaracji Podziwu i Przyjaźni dla Stanów Zjednoczonych” – 30 tys. stron z gratulacjami dla narodu amerykańskiego, pod którymi, w 1926 roku, podpisało się 5,5 miliona Polaków z prezydentem Mościckim i marszałkiem Piłsudskim na czele oraz wszystkimi uczniami szkół gimnazjalnych i powszechnych. Portal ten stanie się podstawą projektów edukacyjnych dla młodzieży – odczytywania przez uczniów podpisów i rekonstruowania losów podpisanych osób – z własnych rodzin, miejscowości, szkół.

— Od września uruchomiono prace nad budową portalu p.t. „**Wojna i pamięć. Terror, życie codzienne, praca przymusowa – Polska pod okupacją niemiecką 1939-1945**”, który będzie miał charakter platformy edukacyjnej dla szkół i w edukacji pozaszkolnej. Umieszczony zostanie tutaj film kontekstowy oraz 7 filmowych historii biograficznych byłych robotników przymusowych wraz z dodatkowymi źródłami (dokumenty, zdjęcia itp.) oraz materiałami dydaktycznymi (zadaniami do pracy uczniów i nauczycieli).

DZIAŁALNOŚĆ WYDAWNICZA

kwartalnik „Karta”

W 2017 roku ukazały się numery 90–93 kwartalnika „Karta”. Na ich łamach podjęte zostały między innymi następujące tematy: Dąbrowszczacy w Hiszpanii 1936–39 – doświadczenie polskich żołnierzy walczących po stronie Republiki przeciwko siłom gen. Franco; „Romans wileński” – opowieść o związku przekraczającym granice społeczne w dzienniku Michała Römera z lat 1911–14; „Sztetl z polską władzą” – wybór wspomnień i dokumentów dotyczących polsko-żydowskich relacji w Biłgoraju w latach 30.; „Placówka” – dziennik Bronisławy Magdaleny Suszczyńskiej-Ochman, dotyczący działania służb medycznych w czasie powstania warszawskiego; „Wracanie wolności” – wybór wspomnień uczestników węgierskiej opozycji antykomunistycznej w latach 80.; „Katzbach: zapomniany obóz” – zapis dyskusji o odzyskiwaniu pamięci o powstańcach warszawskich więzionych we Frankfurcie nad Menem; Ossolineum jako racja stanu – w związku z 200. rocznicą powstania Zakładu Narodowego im. Ossolińskich; „Powab czytelnik” – wspomnienia stypendystów we Lwowie o pierwszych latach XX wieku; „Między Lwowem a Wrocławiem” – walka o zachowanie zbiorów w polskich rękach i przeniesienie Zakładu do Wrocławia w 1946 roku; Adolf Juzwenko, „Trwałość konstrukcji” – relacja współczesnego wykonawcy testamentu sprzed 200 lat; „Kontroler państwa” – wspomnienia Mieczysława Dębskiego, urzędnika Najwyższej Izby Kontroli w dwudziestoleciu międzywojennym; „Wybór świadków” – wspomnienia świadków Jehowy prześladowanych przez nazistów; „Przejęcie Neustadt” – kościelna kronika zapisana przez niemieckiego proboszcza parafii w Prudniku, dotycząca przejęcia miasta przez polską administrację; „Niewola po wojnie” – wspomnienia i dziennik jeńców niemieckich osadzonych w obozach prowadzonych przez polską administrację; „O wyższą jakość szpiega” – instrukcja MSW z 1957 roku, jak obserwować figuranta; „Obstawa” – metody działania sowieckiej policji politycznej we wspomnieniach dysydenta Aleksandra Podrabinka; „Forum Jaworze” – intelektualiści internowani w stanie wojennym w dzienniku Wiktora Woroszyńskiego; „Po Ponarach” – zapis polsko-litewskiej dyskusji o odpowiedzialności za zbrodnię ponarską; Między USA a RP („Wizja Pinińskiego” – postulat z 1916 roku, dotyczący amerykańskiej gwarancji przyszłej neutralności Polski; „W Polsce, czyli gdzieś” – starania Ignacego Jana Paderewskiego, Woodrowa Wilsona i pułkownika Edwarda House'a o

odzyskanie przez Polskę niepodległości; „Misja pomocy” – dziennik wysłannika Komisji Hoovera, świadczącej żywnościową pomoc dla Polski w 1919 roku; „Podziw dla Stanów” – gest wdzięczności z 1926 roku milionów polskich obywateli wobec USA; „Złożenie broni” – internowanie Legionistów w Szczypiornie w 1917 roku w dzienniku Michała Römera; „Dobra Zamoyskich” – fenomen Ordynacji Zamojskiej w kronice Zygmunta Klukowskiego; „Do Francji i Niemiec” – polski los pod okupacją niemiecką we wspomnieniach Tadeusza Gluzy; „Portret okupanta” – wybór fotografii okupujących Białystok żołnierzy Armii Czerwonej w 1944 roku; „Wspólny los” – wspomnienia Haliny Górskiej o represjach na Polakach i Litwinach po 1945 roku na Wileńszczyźnie; „Meandry inwestycji” – wspomnienia Jerzego Gwiaździńskiego, eksperta gospodarczego w PRL-u; „Sprawiedliwi z Czekanowa” – pamięć o Polakach ratujących Żydów na Podlasiu; Przebłysek wolności – osiem miesięcy 1917 roku (od końca lutego do października) w dziennikach pisanych w zrewoltowanej Rosji, posłowie: Stowarzyszenie „Za Wolną Rosję”; „Wolny Gdańsk” – napięcia polsko-niemieckie w Wolnym Mieście Gdańsku w latach 30. we wspomnieniach polskich i niemieckich mieszkańców; „Firma” – przymusowa praca żydowskich więźniów w niemieckiej firmie budowlanej pod Siedlcami we wspomnieniach Noacha Lasmana; „Ciężar pamięci” – początki Żydowskiego Instytutu Historycznego w Polsce we wspomnieniach i dokumentach (w 70. rocznicę powstania ŻIH); „Miasto bez przeszłości” – wspomnienia mieszkańców i architektów nowego osiedla w Tychach w latach 50.; „Listy wolnych Rumunów” – głos z Rumunii na falach Radia Wolna Europa w latach 80.; „Słowo na koniec” – wiersze, listy i dziennik Uadzimira Niakłajewa, białoruskiego poety, prześladowanego kandydata na prezydenta Białorusi; „Po Polakach w Moskwie” – zapis inicjatywy upamiętniającej polskie ofiary sowieckiego totalitaryzmu.

Każdy z numerów kwartalnika opublikowano w nakładzie 8 tysięcy egzemplarzy (z czego kilkaset egzemplarzy każdego numeru trafiło do prenumeratorów), a także w wersji cyfrowej. „Karta” w wersji elektronicznej dostępna jest w bibliotece cyfrowej www.ceeol.com i na portalu www.publio.pl.

Książki

— **Michael Wieck** „Zagłada Königsbergu” w serii „Świadectwa. Niemcy XX w.” Wspomnienia Żyda z Królewca, prześladowanego ze względu na pochodzenie przez oba totalitaryzmy, nazizm i komunizm (tłum. z niemieckiego). Autor, dziś skrzypek o międzynarodowej sławie, przenikliwie opisuje życie swoje i bliskich w niemieckim Königsbergu (ob. Kaliningradzie) pod rządami nazistów aż do upadku miasta i przejścia rządów przez Sowietów oraz rejestruje dramaty i grozę, które mieszkańcy przeżywali pod panowaniem obu totalitaryzmów.

— **Polina Żerebcowa** „Mrówka w słoiku. Dzienniki czeczeńskie 1994–2004” w serii „Świadectwa. XX w.” Zapis dorastania w latach 90. w trakcie wojen w Czeczenii (tłum. z rosyjskiego). Autorka zaczęła pisać dziennik jako 9 letnia dziewczynka. Początkowo widzi wojnę oczami dziecka, dzięki czemu jej zapis jest wyjątkowo szczery i otwarty. Notuje z coraz większą dojrzałością zdarzenia wojenne, stosunki narodowościowe, życie mieszkańców Groznego Czeczenów, Rosjan, spotkania z żołnierzami obu stron konfliktu, a też refleksje na temat kondycji człowieka, współczesnego świata, dobra i zła.

— **Michał Römer**, „Dzienniki. Tom 2. 1914–1915”, „Dzienniki. Tom 3. 1916–1919” w serii „Świadectwa. XX w.”. Dziennik działacza społecznego i politycznego, opisującego wspólną historię Polaków i Litwinów. Autor w tomie 2 relacjonuje m.in. wydarzenia

polityczne i militarne z początku I wojny światowej, wojenną atmosferę Wilna, swój udział – jako szeregowca – w Legionach Polskich, przedstawia głównych dowódców i działaczy niepodległościowych. W tomie 3 przedstawia m.in. rodzenie się niepodległej Polski i Litwy, wielkie postaci i ścierające się nurty polityczne. Szczegółowo relacjonuje kulisy kryzysu przysięgowego 1917 roku i pobyt w obozie jeńców w Szczypiornie

— **Wiktor Woroszyński**, „**Dzienniki. Tom 1 1953–1982**”, „**Dzienniki. Tom 2. 1983–1987**” w serii „Świadectwa. XX w.”. Autor przeszedł drogę charakterystyczną dla wielu polskich intelektualistów w drugiej połowie XX wieku: od uwikłania w komunizm do czynnego sprzeciwu wobec niego. Był nie tylko świadkiem, ale i uczestnikiem wielu kluczowych dla powojennej historii zdarzeń, także wpływając na ich przebieg. Jest to kronika środowiska nonkonformistycznego, spisywana również w czasach, gdy samo prowadzenie takich zapisów wymagało niemałej odwagi, a zarazem – wyrazisty portret tego środowiska, wzmacnianego wewnątrz przez przyjaźń i wzajemną lojalność i stającego się ponadczasowym przykładem wolności

— „**Czas ziemiaństwa**” pod red. **Anny Richter**, poza seriami. Antologia wspomnień i dzienników ziemian, od końca XIX wieku po rok 1945. Książka przedstawia warstwę, której tradycje sięgają daleko w poprzednie stulecia, a którą w tym ostatnim próbowano wymazać. Na czym polegała jej wyjątkowość? Co jej zawdzięczamy? W czym specyficzne było jej doświadczenie? Zapisom towarzyszy bogaty wybór fotografii.

— **Zygmunt Klukowski** „**Zamojszczyzna**” w serii „Świadectwa. XX w.”. Nowa edycja dzienników i wspomnień Zygmunta Klukowskiego, niezwyklego kronikarza Zamojszczyzny – poszerzona o dodatkowy zapis, dotyczący okresu II Rzeczypospolitej. Zygmunt Klukowski notował na gorąco historię Zamojszczyzny i jej mieszkańców: rozwój II Rzeczypospolitej, ale też narastający w niej antysemityzm, okupację niemiecką (pacyfikację wsi zamojskich, Holokaust, partyzantkę), wkroczenie Sowietów i nastanie komunizmu, niszczenie podziemia niepodległościowego. Stworzył uniwersalną, jedyną w swoim rodzaju, kronikę XX wieku, która utrwała, oprócz wydarzeń lokalnych, również tę wielką historię.

Publikacje Ośrodka zostały nominowane i uhonorowane kilkoma nagrodami, w tym: Nagrodą Klio w kategorii "Varsaviana" oraz nominacją w plebiscycie Książka Historycznej Roku o nagrodę im. Oskara Haleckiego (*Salon, Niezależni w świetlicy Anny Erdman i Tadeusza Walendowskiego 1976-79*), Nagrodą Przeglądu Wschodniego 2017 w kategorii: „Dzieła Zagraniczne” (*Aleksander Podrabinek, Dysydenci: nieuleczalnie nieposłuszni*), tytułem „Najlepszej książki historycznej 2017 roku” w konkursie „Historia Zebrana” (*Czas ziemiaństwa*), nominacją do Nagród Historycznych POLITYKI (*Między światami. Dziennik andersowca. 1939-1945*, Edwarda Herzbauma), „Najlepszej książki historycznej 2017 roku” w konkursie „Historia Zebrana” w kategorii „Okiem badacza” przyznany głosami internautów (*Czas ziemiaństwa*).

Broszury

— „**Polacy w Wielkiej Brytanii. Historie mówione i wizualne**” pod red. **Joanny Łuby**. Publikacja podsumowująca efekty projektu dokumentacyjnego, dzięki któremu udało się zapisać doświadczenie indywidualne wielu emigrantów w Wielkiej Brytanii. Nagrane relacje, zeskanowane zdjęcia i dokumenty utrwalają pamięć emigracji oraz dokumentują problemy, które przy opracowywaniu tradycyjnej narracji historycznej mogą pozostać niezauważone. Opowiadają o tym, jak wyglądała codzienność Polaków w Wielkiej Brytanii, ich wchodzenie

do nowego, brytyjskiego świata – jak szybko uczyli się języka angielskiego, gdzie znajdowali pracę, jakie były ich relacje z angielskimi sąsiadami. Pozwalają zrozumieć, co podtrzymywało poczucie polskości i jaki był rytm polskich aktywności.

— **„Imperatyw. Fotografie lat 80. ze zbiorów Ośrodka KARTA”** pod red. **Karoliny Andrzejewskiej-Batko i Małgorzaty Pankowskiej**. W dwujęzycznym, polsko-angielskim, albumie zaprezentowano 30 fotografii ze zbiorów Ośrodka powstałych z potrzeby utrwalenia rzeczywistości ostatniej dekady PRL. Zaprezentowane w albumie zdjęcia – m.in. Wojciecha Druszcza, Witolda Górki, Tomasza Tomaszewskiego – ukazują wydarzenia polityczne i życie społeczne lat 80. Pozwalają także prześledzić, jak na przestrzeni tej historycznej dekady zmieniał się sposób fotografowania.

— **„1956. Pozór rewolucji”** pod red. **Marii Krawczyk**. Publikacja „1956. Pozór rewolucji” opowiada o kolejnych wydarzeniach politycznych, społecznych i kulturowych w 1956 roku w Europie Środkowo-Wschodniej. Doświadczenie roku 1956 zostało pokazane poprzez indywidualne świadectwa uczestników ówczesnych wydarzeń oraz reakcje na nie zarówno wśród zwykłych obywateli, ale też intelektualistów i aktorów życia politycznego. Relacje te zostały uzupełnione o zdjęcia i plakaty. Publikacja dostępna w językach polskim, czeskim, angielskim, francuskim, węgierskim, niemieckim, słowackim.

Na stronie www.ksiegarnia.karta.org.pl zamieszczone zostały następujące bezpłatne broszury w formacie PDF:

— „Polacy w Wielkiej Brytanii. Historie mówione i wizualne”.

— „Imperatyw. Fotografie lat 80. ze zbiorów Ośrodka KARTA”.

— „1956. Pozór rewolucji” w językach polskim, czeskim, angielskim, francuskim, węgierskim, niemieckim, słowackim.

Wszystkie publikacje Ośrodka KARTA dostępne są także w formie ebook.

Wystawy

Zostały przygotowane trzy wystawy związane z jubileuszem 100-lecia odzyskania niepodległości:

— **„Rok 1918. Odzyskanie Niepodległości”** prezentowana w ośrodkach lokalnych - Hrubieszowie, Szczuczynie, Jarosławiu i Mołodyczu. Oparta na unikatowych zdjęciach archiwalnych i materiale źródłowym wystawa poświęcona wydarzeniom całego 1918 roku: od stycznia do grudnia, przedstawionym z akcentem na sprawę polską i działania zmierzające do odzyskania niepodległości, przedstawione z perspektywy ogólnopolskiej, jak również lokalnej.

— **„Odzyskanie niepodległości”** przeznaczona dla polskich instytucji dyplomatycznych na świecie, w formie elektronicznej ukazuje polską perspektywę w spojrzeniu na koniec „Wielkiej Wojny”, ukazanie determinacji narodu polskiego w dążeniu do odzyskania niepodległości oraz roli społeczności międzynarodowej oraz zagranicznych partnerów Polski w tym procesie.

— **„FROM POLAND WITH LOVE”**, którą Ośrodek KARTA przygotował we współpracy z Domem Spotkań z Historią, opowiadająca poruszającą historię wdzięczności Polaków

Stanom Zjednoczonym za pomoc dyplomatyczną w odzyskaniu przez Polskę niepodległości w 1918 i zorganizowanie wielkiej akcji pomocy materialnej. Wyrazem wdzięczności była m.in. licząca 111 tomów *Deklaracja Podziwu i Przyjaźni dla Stanów Zjednoczonych*, którą w 1926 roku podpisało 5,5 miliona Polaków (blisko 20 proc. ludności kraju). Wystawa FROM POLAND WITH LOVE składała się z czterech wielkoformatowych instalacji przy Krakowskim Przedmieściu oraz prezentacji elektronicznej, zawierającej pełną *Deklarację Podziwu i Przyjaźni dla Stanów Zjednoczonych* w Domu Spotkań z Historią. Dzięki portalowi „Polska 1926. Portret zbiorowy II RP” (którego wydawcą jest Ośrodek KARTA) prawie każdy może odnaleźć wśród 5,5 milionów sygnatariuszy Deklaracji swoich bliskich, uczniów swojej szkoły czy mieszkańców rodzinnej miejscowości, którzy 91 lat temu złożyli pod nią podpisy.

PROMOCJA DZIAŁAŃ OŚRODKA

W roku 2017 Ośrodek KARTA zorganizował szereg przedsięwzięć promocyjnych, pozwalających znacznie poszerzyć grono odbiorców swoich działań. Aktywność Ośrodka KARTA wielokrotnie odnotowywały zarówno media ogólnopolskie jak i lokalne oraz różnorodne kanały społecznościowe.

Publikacje Ośrodka KARTA są stale obecne w najważniejszych mediach publicznych i prywatnych, Każdy numer kwartalnika jest omawiany m.in. w radiowej Trójce, Jedynce i radiu TOK FM oraz w „Gazecie Wyborczej” i „Do Rzeczy”.

— **Udział w Targach i Festiwalach**

W 2017 książki Ośrodka KARTA były prezentowane i sprzedawane na licznych targach książki, w tym: VI Międzynarodowych Targach Książki w Białymstoku (21-23 kwietnia 2017 r.), Warszawskich Targach Książki (18-21 maja 2017), 21. Międzynarodowych Targach Książki w Krakowie (26-29 października 2017), XXVI Targach Książki Historycznej na Zamku Królewskim w Warszawie (30 listopada-3 grudnia 2017 r.)

KARTA brała udział również w Festiwalu Języka Polskiego w Szczebrzeszynie. Spotkanie poświęcone publikacji „Zamojszczyzna. 1918-59” Zygmunta Klukowskiego spotkało się z gorącym przyjęciem festiwalowej publiczności – wzięło w nim udział ponad 100 osób.

— **Akcje promocyjne i zdarzenia artystyczne**

- **Rocznica urodzin Wiktora Woroszylskiego.** Z okazji ukazania się 1. tomu „Dzienników” Wiktora Woroszylskiego, w 90. rocznicę urodzin Poety (10 czerwca), zostało zorganizowane spotkanie w Domu Spotkań z Historią. Wzięło w nim udział wiele wybitnych postaci życia kulturalnego i politycznego m.in.: Andrzej Seweryn, Maja Komorowska, Jacek Bocheński, Leszek Szaruga, Akosz Engelmayer, Kazimierz Orłoś, Adam Michnik i prezydent Bronisław Komorowski. Wydarzenie spotkało się z dużym zainteresowaniem ludzi kultury i Warszawiaków, wzięło w nim udział ponad 100 osób.

- **Wizyta Aleksandra Podrabinka.** Dużym sukcesem była - zorganizowana we współpracy z Ministerstwem Spraw Zagranicznych - wizyta Aleksandra Podrabinka, autora książki „Dysydenci. Nieuleczalnie Nieposłuszni”. Aleksander Podrabinek, niezależny dziennikarz rosyjski, działacz demokratyczny, dysydent odwiedził Polskę w dniach 24 marca–1 kwietnia 2017. W czasie swojej wizyty odbył trzy spotkania (we Wrocławiu, Krakowie i w Warszawie) z czytelnikami, przedstawicielami niezależnych organizacji i dziennikarzami. Aleksander Podrabinek udzielił licznych wywiadów wysokonakładowym tytułom prasowym m. in. tygodnikom: „Newsweek Polska”, „Do Rzeczy”, „Tygodnik Powszechny”, „Rzeczpospolita”,

„Nasz Dziennik”, „Polska. The Times”, Polskiej Agencji Prasowej i portalowi Onet.pl. Rozmowy z dysydem wyemitowało, m.in. radio TOK FM (Agnieszka Lichnerowicz) Polskie Radio (Program 1 i 3), Polskiego Radia 24 i RadiaWnet. Aleksander Podrabinek był także gościem TV POLSAT (rozmowa z red. Witoldem Juraszem) TVP INFO (Studio Wschód, Maria Przełomiec) i TV Republika.

- **Akcja promocji czytelnictwa „Już niewiele pamięta”**. W ramach projektu odwiedziliśmy 5 polskich miast: Starachowice, Gorzów Wielkopolski, Legnicę, Łowicz i Grudziądz. W każdym z tych miast znani artyści odczytali fragmenty publikacji, których temat i akcja były związane z danym regionem, prezentowane były wydawnictwa Ośrodka KARTA oraz wyjaśniany sposób pracy nad tekstami źródłowymi. W spotkaniach wzięli udział mieszkańcy odwiedzanych miast, zarówno osoby starsze, jak i uczniowie szkół gimnazjalnych. Partnerskim bibliotekom miejskim przekazane zostały pokaźne pakiety publikacji wydawnictwa Ośrodka KARTA. Projekt dofinansowany przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

- **Wernisaże wystawy „Odzyskanie Niepodległości. Rok 1918” w Hrubieszowie, Szczuczynie, Jarosławiu i Mołodyczu**. W ramach promocji opublikowano informacje prasowe w kilkunastu mediach regionalnych, a także przygotowane materiały video oraz fotoreportaże, które zostały opublikowane na youtube oraz w mediach społecznościowych.

- **Wernisaż wystawy „Imperatyw. Fotografie lat 80. ze zbiorów Ośrodka KARTA”**. W ramach promocji kuratorki wystawy udzieliły kilku wywiadów radiowych i telewizyjnych, ukazało się także wiele materiałów prasowych, powstały materiały video, które można śledzić na naszym kanale Youtube.

- **Wernisaż wystawy „FROM POLAND WITH LOVE”**. W ramach promocji odbyło się 5 oprowadzań kuratorskich po wystawie, osobne spotkania dotyczące portalu „Polska 1926. Portret zbiorowy II RP”, kuratorzy udzielili kilku wywiadów radiowych i telewizyjnych, ukazało się także wiele materiałów prasowych, powstały materiały video, które można śledzić na naszym kanale Youtube.

ZAPLECZE OŚRODKA

— Dzięki dofinansowaniu Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego w ogólnodostępnym hallu Ośrodka KARTA został utworzony salonik wystawienniczo-księgarski poprzez dostosowanie pomieszczenia do potrzeb organizacji czasowych wystaw historycznych (w tym celu zostało zakupione i zainstalowane specjalistyczne oświetlenie) oraz codziennego funkcjonowania małej lecz profesjonalnej księgarni (zakupiono zestaw mebli: regaliki ekspozycyjne do prezentacji publikacji, sofę, fotele, krzesła oraz stojaki na ulotki informacyjne i pocztówki). Na potrzeby prac archiwalnych zakupiono również 16 zestawów komputerowych, 6 profesjonalnych szaf do przechowywania archiwaliów oraz profesjonalny aparat fotograficzny.